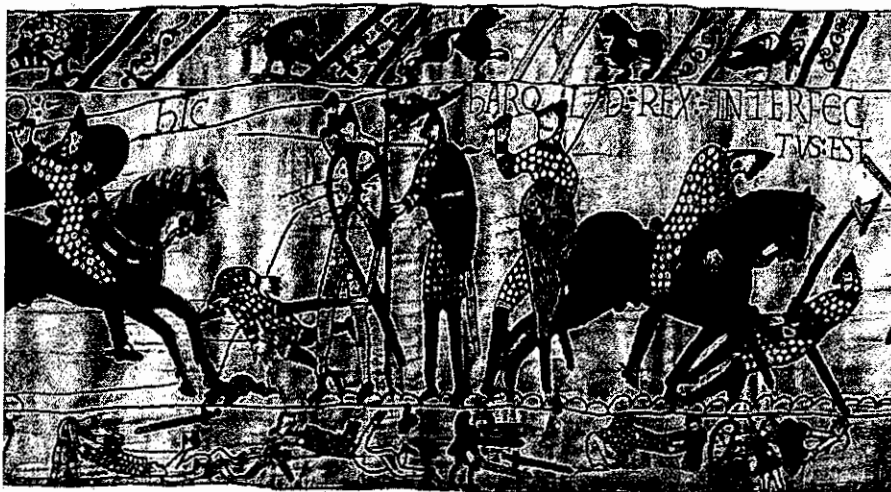


N



**Vrienden Museum Kasteel Wijchen
Stichting Frans Bloemen**

Nieuwsbrief



- >> Textiel van vroeger en nu
- >> De mythische held
- >> Bloemen en planten tekenen en ordenen

Jaargang 15, no 2, september 2007

Colofon

Vrienden Museum Kasteel Wijchen Stichting Frans Bloemen

Zet zich in voor het toegankelijk maken van de hedendaagse beeldende kunst en de geschiedenis van Wijchen.

Vriendenbijdrage:

individueel € 6.00
gezin € 10.00
postbank 8126978

Het lidmaatschap geeft recht op:

- Gratis toegang tot het museum kasteel Wijchen.
- 4 keer per jaar de Nieuwsbrief
- Gratis bezoek aan lezingen/excursies

Ledenadministratie:

Secretariaat Vrienden Museum
Kasteel Wijchen postbus 221
6600 AE Wijchen.

Voor opgave nieuwe vrienden en adreswijzigingen. Opzeggingen dienen voor 1 december te worden doorgegeven.

Redactie nieuwsbrief

Nelly Goebertus tel. 024- 6413180
Jacques Rommens tel. 024-6422232
Mariëtte Zikking tel. 024-6414984
Riet van Brandenburg tel. 024-6417312

Kopy

kan per e-mail naar de redactie worden gestuurd of per post

Redactieadres:

Valendrieseweg 12
6602 GK Wijchen

e-mail adressen:

nelly.goebertus@zonnet.nl
m.zikking@zonnet.nl

Verantwoording

De auteur van een geplaatst artikel is verantwoordelijk voor de inhoud en strekking.

De redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen te weigeren, in te korten of te weigeren zolang dit de essentie van het stuk niet aantast

Met dank aan

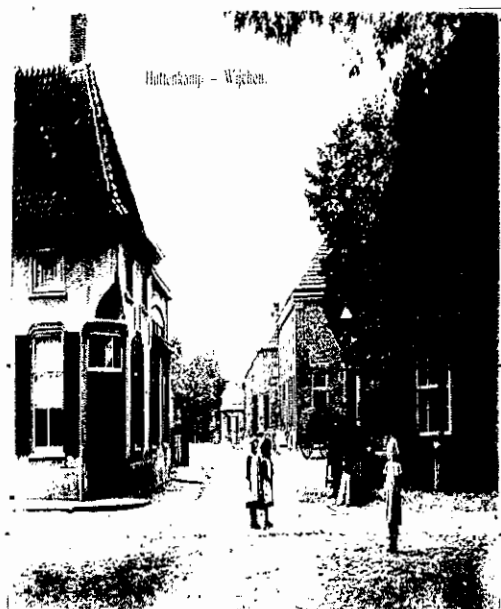
alle schrijvers van de stukjes en alle mensen die geholpen hebben met de totstandkoming en verspreiding van de Nieuwsbrief.

Bij de voorplaat

Een detail van het 11^e eeuwse wand tapijt van Bayeux.

Inhoudsopgave

COLOFON
REDACTIONEEL
VAN DE BESTUURSTAFEL
IN MEMORIAM
PRIKBORD
ACTIVITEITEN
EXPOSITIES
Een boeiende passie
Textiel, drie Nederlandse
textielkunstenaars
ACTIVITEITEN
MYTHEN OVER DE HELD
TEXTIELKUNST NU
8000 JAAR TEXTIELKUNST
BOTANISCHE
ILLUSTRATIES
CAROLUS LINNAEUS
SPROKKELS
MUSEA



De Huttenkamp, uit het archief van Johan Jansen.

Redactioneel

Nelly Goebertus

Als deze Nieuwsbrief verschijnt zijn de Monumentendagen alweer achter de rug, is de tentoonstelling 'Onder de Rijksappel en de Kromstaf' alweer opgeruimd en loopt de zomer op zijn eind. Het zijn dingen die voorbij gaan.

Dat hoort bij het leven, maar het stemt ook wel eens weemoedig. We staan stil bij het overlijden van Johan Jansen, die steeds een inspirerend lid en een goede vriend is geweest en die zoveel betekend heeft voor het museum en voor het levend houden van de historie van Wijchen. Dat stemt droevig. Wij wensen zijn dierbaren en vrienden veel sterkte toe bij het omgaan met de leegte, die Johan achterlaat. Gelukkig blijft zijn uitgebreide archief, ondergebracht in de stichting Wighene, gewoon bestaan. En er komt een fototentoonstelling (zie onder exposities), die je kunt zien als een hommage aan deze bijzondere Wijchenaar. Lees ook het 'In memoriam' elders in deze Nieuwsbrief.

Met het museum gaat het goed. De bezoekersaantallen blijven stijgen en de verwachting is dat de 5000^e bezoeker binnenkort de glazen deur zal passeren. De tentoonstelling en het katern 'Onder de Rijksappel en de Kromstaf' zal daar zeker aan hebben bijgedragen. Geschiedenis wint steeds meer aan belang, wat o.a. blijkt uit de komst van een Nationaal Historisch Museum.

Het verhaal achter het gevecht om de macht in de vroege Middeleeuwen van een stel kerkelijke en wereldlijke krijgsheren in dit gebied wierp een nieuw licht op een goeddeels onbekend stukje historie. Helaas heeft de mensheid er niets bijgeleerd, want de strijd om de macht gaat onverminderd door met desastreuze gevolgen. Cees Mulder stelt de held in het middelpunt in de mythen van de mensheid. En ook deze figuren hebben nog niets aan actualiteit verloren. Het gaat om sporthelden, volkshelden, film- en televisiehelden, zeehelden. De Nieuwe Kerk in Amsterdam wijdt zelfs een hele tentoonstelling aan het heldendom met figuren die tot de verbeelding spreken of tot voorbeeld dienen. Hoewel deze moderne helden en heldinnen toch niet helemaal vergelijkbaar zijn met de mythische helden uit de oudheid, blijkt de behoefte aan helden springlevend.

Of Linnaeus in zijn tijd ook als held werd gezien is onbekend, maar dat hij veel betekend heeft voor de ordening in het plantenrijk is iets wat vast staat. In dit Linnaeusjaar, naar aanleiding van zijn 300^e geboortjaar is er veel geschreven over deze wetenschapper, die ook nog een tijdje in ons land heeft gewoond en er zelfs is gepromoveerd. Lees er alles over in het

eerste deel van een beschouwing over het leven en werk van deze Zweedse geleerde en let op de speciale uitleg over deze plantkundige in de 'Tuun'. Zolang die nog open is, kan het nog.

We schenken weer aandacht aan de hedendaagse textielkunst ter voorbereiding van de tentoonstelling die aan het einde van het jaar in het museum te zien zal zijn, een vervolg op het artikel uit de Nieuwsbrief van maart. Maar eerst is er nog de expositie van aquarellen van Ria van Elk. Zij specialiseert zich in het weergeven van planten en bloemen. Degenen, die het ook willen proberen kunnen deelnemen aan een workshop 'planten tekenen'. Kijk voor meer informatie en voor meer activiteiten in de rubriek 'Activiteiten', zoals de lezing in oktober door Fred van Hemmen over de waterhuishouding, de paardenmarkt, waar de stichting weer met een kraam zal staan. Noteer de data in de agenda en doe mee. Dat is leuk en leerzaam! Veel leesplezier met deze tweede Nieuwsbrief van 2007 .

van de Bestuurstafel

Wim Kattenberg

In deze van de 'Van de Bestuurstafel' wil ik, met de monumentendagen 2007 nog vers in het geheugen, graag ingaan op het feit dat we, nu al weer vier jaar geleden een belangrijke stap hebben gezet, door die dagen samen met de Verein für Heimatschutz te gaan organiseren. Degenen die meegingen waren altijd enthousiast en zeiden vaak: ik wist niet dat er zoveel moois en interessants te zien was in ons gebied.

Wat je ervaart is dat door gewoon met elkaar te gaan samenwerken en een stuk gezamenlijke geschiedenis te ontdekken je steeds meer naar elkaar toegroeit. Er ontstaat dan, wat toch altijd nog enigszins vaag klinkt, iets van Europees bewustzijn. En dat is hard nodig. Zo geweldig gaat het niet met Europa.

Gezamenlijke ervaringen

Als het ooit wat wil worden met Europa moet je samen dingen gaan doen. Door met elkaar samen te werken leer je elkaars sterke en zwakke kanten kennen. Je ontdekt, en daarom ga je er samen mee door, dat je bij de organisatie van bijvoorbeeld de monumentendagen van elkaar op aankunt. Dat er gedaan wordt wat je van elkaar vraagt. Wat dat betreft doen Duitsers en Nederlanders niet voor elkaar onder. Want hoe dan ook, als je iets samen organiseert, altijd komt er heel veel bij kijken.

Wat het ontdekken van elkaars gezamenlijke geschiedenis betreft heb ik ervaren, en dat geldt voor beide kanten, dat je je dat sterk bewust wordt

als je 'over de grens' gaat. Het is toch even dat andere dat je aan het denken zet. Voor mij was het bijvoorbeeld een hele ervaring toen ik in de voorbereiding op de tentoonstelling 'Onder de Rijksappel' en de bijbehorende katern voor het eerst in het dorpje Rindern kwam in de Duffelt, dat vroeger aan de Rijn lag. Toen ik daar de hand legde op de door Willibrord ingewijde altaarsteen ging er echt iets door me heen. Hoewel Willibrord misschien ook wel in Wijchen is geweest, staat het vast dat hij daar regelmatig kwam. In 717 stichtte hij daar op initiatief van nota bene Karel Martel (de grootvader van Karel de Grote) een klooster. Hij, de bisschop van de Friezen, scheepte zich daar in om naar Utrecht te gaan. Het door de Romeinen in Rindern aangelegde haventje was toen nog intact. Met die ervaring werd de geschiedenis van het gebied voor mij met eeuwen verlengd.

Een tijd later had een medewerker van het Museum Katharinenhof eenzelfde 'cultuurschok' bij de koortsboom in Overasselt. Het verhaal dat Karel de Grote, die vaak verbleef op de palts in Nijmegen, van een ernstige ziekte genas toen hij zijn bezwete hoofdband liet 'afbinden' aan een tak van de koortsboom, maakte dat Karel de Grote voor hem heel dichtbij kwam. Het zei hem veel over de betekenis van het gebied. Ik weet nog dat we toen tot de conclusie kwamen dat het goed zou zijn dat ook anderen deze ervaringen op zouden kunnen doen.

Een ding staat vast als het even kan gaan we als Stichting met de gezamenlijke monumentendagen door.

In memoriam Johan Jansen

Als je van geschiedenis houdt leef je twee keer.

Als er iemand is geweest op wie deze uitspraak van de Romeinse schrijver Marcellianus (3^{de} eeuw) van toepassing was, is het Johan Jansen. Johan was geschiedenis. Als je, zoals ik zelf in het vak zit weet je wat dat is. Alles wordt dan afgezet vanuit het bewustzijn dat het ooit ergens is begonnen, dat door allerlei invloeden iets geworden is tot wat het is. Dat niets op zichzelf staat. In gesprekken die ik met Johan had kwam dat ook altijd naar voren. Dat gold dan vooral zijn eigen omgeving. Zijn Wijchen. Hij had daarbij wel moeite met alle veranderingen. Voelde zich daar tot op zekere hoogte persoonlijk voor verantwoordelijk.

In dat opzicht heb ik hem het meest leren waarderen in de monumentencommissie waar ik hem een tijdlang meemaakte. Hij beet zich dan op zaken vast. Een voorbeeld daarvan is de 'molen' (of wat daarvan over is) in hartje Woezik, waarvan hij vond dat het de moeite

waard was die te behouden. Johan deed dat dan met een grote kennis van zaken. Hij had gelijk. Deze molen hoort op die plek. Behalve dat het een zeer gezichtsbepalend monument is, betekende het ook geruime tijd voor Woezik een stuk werkgelegenheid en welvaart. Johan had oog voor juist dat soort zaken. Ik denk dat, dat hem zo geliefd maakte bij de Wijchenaren. Een man die zich zonder omwegen verdiepte in hun geschiedenis en daar met gezag over kon praten. Een aantal malen heb ik zijn 'lezingen' mogen meemaken. Hij wist zijn toehoorders erin te betrekken, bijvoorbeeld door te vragen of iemand wist wie de personen waren, die op de dia stonden. Er ontstonden dan hele discussies. Johan is een man, zoals ook de onvergetelijke Hentje Jansen, die we zullen missen. Het is geweldig dat zijn werk door de Stichting Wighene wordt voortgezet.

Wim Kattenberg(voorz.)

Prikbord

VRIENDEN MKW STICHTING FRANS BLOEMEN bestaat 2 oktober 15 jaar.

Dat is niet mis. Een reden voor u om hier terecht trots op te zijn. Omdat het nauw te maken heeft met die gemeenschappelijke attitude van Vrienden om het regionaal cultuuro goed blijvend te beschermen . En...inhoud en vertolking daarvan publiek te maken, via een actueel Wijchens museum. Of ziet u dit anders ?

Bovengenoemde oprichting is een beslissende katalysator geweest om het Oudheidkundig Museum Frans Bloemen te vernieuwen. Deze intentie werd versterkt doordat, van gemeentewege, het voormalige koetshuis verlaten moest worden. En het museum, via de kelder van het Wijchense gemeentekantoor, op de zolder van het Wijchens kasteel in 1996, een nieuw onderdak vond. Sinds dat jaar heeft MKW zich daar krachtig ontwikkeld.

OPENINGSTIJDEN van onze Wijchense 'Oude Molen' (uit 1799)

- voor meel en diverse andere produkten (inclusief prijslijst):

donderdag: 10.00 -16.00 uur

vrijdag : 10.00 -13.00 uur

zaterdag : 10.00 -16.00 uur

Molenaarrechtspaar is de heer Jan Willem Bökkers en mevr. Kitty Koenders;

voor inlicht: tel. 024 - 3736285.

NIEUW HOOFD MUSEUM HET VALKHOF

De heer René Kwant (44) uit Doorwerth is per 1 augustus II. benoemd als nieuwe hoofd Publiekszaken. Als opvolger van mevr. Maike Woldring die vanaf het ontstaan van museum Het Valkhof die functie heeft bekleed. Het nieuwe hoofd heeft eerder theologie gestudeerd. De interesse van hem ligt met name bij moderne kunst.

VILLA URBANA

Plasmolen. Op 14 december 2006, werd de Romeinse villa op de St. Jansberg officieel door de A.W.N. afd. Nijmegen e.o. ingewijd. Het plateau waarop de villa ligt, werd geëgaliseerd en tegen schatgravers beveiligd. Daarnaast voerden betrokkenen een wel zeer geslaagde visualisatie van dit enorme villacomplex uit. Dankzij de inzet van diverse leden, is dit bijzondere terrein, dat aanvankelijk verloren dreigde te gaan, gered. Lezer, ga er eens kijken.

OPROEP

Diverse leden van families bewoonden in de voorbije eeuwen op het Kasteel Wijchen. Omtrent de exacte plaats en het jaar waarin ze begraven zijn, is echter veel minder bekend. Alle inlichtingen hierover, met bronvermelding, ontvangt uw redactie graag.

Ook de begraafplaats van persoon, naam, overlijdensjaar en met name **de precieze plaats** van de misschien u bekende laatste rustplaats op het kasteelterrein kunnen iets meer zeggen over de betreffende persoon/familie. Zijn daarbij ook zerken overwoekerd of geruimd? Te denken valt op het kasteelterrein? In het Sterrebos? Of op een andere plaats in Wijchen?

Van het icoon van Wijchen bij uitstek, het historisch kasteel, met zijn diverse bewoners, kan toch een nauwkeuriger beeld vervaardigd worden. Een uitdaging voor u?

WIJCHEN 1901 –2000 – VAN BOERENDORP TOT GROEIGEMEENTE

Er is een kleine expositie van historische foto's te zien geweest in Museum Kasteel Wijchen. De foto's die te zien waren, zijn afkomstig uit de collectie van de Stichting Wighene, opgericht door de onlangs overleden dorps historicus Johan Jansen (zie 'In memoriam' elders in

deze Nieuwsbrief). Johan heeft nog wel de foto's voor deze expositie kunnen selecteren.

"Wijchen 1901 -2000 - van boerendorp tot groeigemeente" presenteerde aan de hand van meer dan 70 foto's en een kroniek van gebeurtenissen het verloop van de 20^e eeuw in Wijchen, een periode van ongekende groei en verandering. Tijdens de expositie was een korte film te zien, samengesteld door cineast Jan van Huet uit filmbeeldarchieven van de gemeente. De film vormde een prachtige aanvulling op de tentoonstelling. Het bijna verdwenen dorp Wijchen werd in het museum weer even zichtbaar. Hoe was het toen en hoe is het nu?

De tentoonstelling was te zien van 30 augustus tot 24 september.

Activiteiten:

Zaterdagmorgen 13 oktober : Wijchense Paardenmarkt. Met stand Vrienden MKW.

Donderdag 18 oktober: dialezing door een van de Vrienden: de heer Piet Bovenga. Met als thema: 'Van Antonius Abt tot Bonifatius'; Een periode die eigenlijk voorafgaat aan de periode waar de tentoonstelling "onder de Rijksappel en de Kromstaf" over gaat. In de lezing komt aan de orde wat in de vroege middeleeuwen vooraf ging aan de komst van het christendom naar Nederland boven de grote rivieren. Ingegaan wordt op het ontstaan van het Ierse christendom geworteld in Keltische tradities en de levensstijl van de woestijnvaders (w.o. Antonius Abt) in het middenoosten. Daarnaast een blik op de ontwikkeling van het orthodoxe christendom in het Romeinse rijk en inzicht op de invloed van Merovingische koningen en hun hofmeiers op omstandigheden waaronder Willibrord en Bonifatius hun missiewerk konden verrichten. Dit alles tijdens de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen in Ierland, Engeland, het toenmalige Nederland en daarvoor het Frankische rijk vanaf de 4^{de} t/m de 8^e eeuw.

Plaats: Zaal De Arend (Kasteellaan 8) Wijchen; Aanvang: **20.00 uur**;
Inloop vanaf 19.30 uur

Dinsdag 13 november: dialezing door de heer Ferdinand van Hemmen, historicus, over de geschiedenis van het 'Rijnwater'

300 jaar Pannerdensch Kanaal

Stilstaan bij een kanaal dat Nederland wanhoop en redding bracht

Dit jaar is het 300 jaar geleden dat het Pannerdensch Kanaal werd geopend. Nijmegen was er allesbehalve blij mee. Want door de komst

van het kanaal werden Neder-Rijn en IJssel beter bevaarbaar. De Waalstad kreeg nu in de handel meer concurrentie van steden als Arnhem en Zutphen. Hoofdmotief voor de kanaalaanleg was de versterking van de landsverdediging. Deze had hopeloos gefaald in het Rampjaar 1672. Het leger van koning Lodewijk XIV was toen bij Elten over een drooggevalen Neder-Rijn getrokken. Op het nippertje had de Hollandse waterlinie de Franse opmars kunnen stuiten.

Door de kanaalaanleg stroomde veel meer water van de bovenrivier naar de Neder-Rijn. De verdediging van Nederland kon daardoor duchtig worden versterkt. Water kwam beschikbaar voor inundaties langs de IJssellinie en de Grebbelinie. In de 19^e eeuw schiep de watertoevoer dankzij het Pannerdensch Kanaal de beslissende voorwaarde voor de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De linie, die een tijdlang zoveel ontzag inboezemde dat Nederland er wellicht zijn zelfstandigheid aan dankte. Het Pannerdensch Kanaal vormde de hoofdkraan van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, later ook van de Rijn-IJssellinie: een waterlinie tussen de Ooij en Kampen uit de grimmige jaren van de Koude Oorlog. Ze was bedoeld om een Russische tankinvasie te stoppen.

Schaduwkant van de kanaalaanleg was een teugelloze toevloed van water naar Neder-Rijn, Lek en IJssel. Dijkdoorbraken dompelden grote delen van het land in diepe ellende. Gevreesd werd zelfs dat de misstand rond het Pannerdensch Kanaal zou leiden tot de ondergang van Utrecht en Holland. Heel Midden-Nederland leek te degraderen tot een eenzame waterwildernis. Maar wanhoop dreef de mens tot vindingrijkheid en samenwerking. Knowhow en middelen kwamen in het westen beschikbaar. Dijken, dammen en andere waterstaatkundige voorzieningen konden daarna worden aangebracht rond het Pannerdensch Kanaal en de Rijnstrangen. Voorzieningen, die zorgden voor een zodanige waterverdeling tussen de Rijntakken bij Pannerden dat het hart van Nederland niet meer werd bedreigd. De lering getrokken uit de misère rond het Pannerdensch Kanaal vormt de rode draad in het denken over Ruimte voor de Rivier.

Plaats: Zaal De Arend (Kasteellaan 8) Wiichen, Aanvang: **20.00 uur**;
Inloop vanaf 19.30 uur

Exposities:

Tentoonstelling van 30 september tot 3 december

Een bloeiende passie - botanische aquarellen van Ria van Elk - van Altena

Dit jaar is het drie eeuwen geleden dat de Zweedse plantkundige Carl Linnaeus geboren werd. De verdiensten van Linnaeus op het gebied van naamgeving en ordening van planten en dieren worden in 2007 internationaal herdacht. Ook Museum Kasteel Wijchen besteedt aandacht aan de Zweed, in zowel museumtuin 'De Tuun' als in het museum zelf met de tentoonstelling 'Een bloeiende passie botanische aquarellen van Ria van Elk-van Altena.

De tentoonstelling is van 30 september t/m 2 december te bezichtigen. Van Elk-van Altena is zich, als aquarellenschilder, in botanische tekeningen gaan specialiseren. Contact met de Hortus Botanicus in Leiden leidde ertoe dat ze in deze specialistische techniek masterclasses ging volgen. Haar succes was zodanig dat een expositie in de Hortus al snel volgde. Sindsdien heeft ze meerdere exposities gehad en is ze een van de medeoprichters van de Vereniging Botanische Kunstenaars Nederland, die streeft om botanische kunst meer bekendheid te geven.

Het werk van een botanisch illustrator wordt in deze tijd van moderne technieken nog altijd gebruikt voor de wetenschap. Toch hoeven bezoekers van de expositie van Ria van Elk-van Altena geen wetenschappelijke blik te hebben om in de illustraties, die deels 'portretten' zijn van planten uit De Tuun, de schoonheid van bloem en plant te ontdekken.



Textieltentoonstelling

Van 7-12-2007 t/m 17-2-2008 presenteert Museum Kasteel Wijchen een groepstentoonstelling met werk van drie Nederlandse textielkunstenaars: Marijke Eken, Anneke Kersten en Carolien Vermeulen-Godrie.

Deze drie kunstenaars hebben elk een eigen specialiteit – Marijke Eken werkt met vilt, Anneke Kersten creëert bijzondere weefsels van soms onverwachte materialen en Carolien Vermeulen-Godrie weeft gobelins op een liggend getouw. De verschillen en overeenkomsten tussen hun werkwijzen en materiaalgebruik roepen een bijzondere spanning op. Een winterexpositie met een schat aan kleur en warmte die het museum van binnen transformeert. Met een bijdrage van Maria Straathof

Textielkunst nu

Maria Straathof

Textielkunst is geen hedendaags verschijnsel. Al dertig eeuwen geleden beheersten onder andere Egyptenaren en Chinezen de kunst van het patroonweven. Alleen: dat is slechts bekend via afbeeldingen uit die tijd. Want anders dan bouw-, edelsmeed- of schilderkunst is textiel weinig duurzaam. Licht, vocht, warmte en ongedierte zijn de grootste bedreigers. In Europa is dan ook nauwelijks textielkunst te vinden die ouder is dan duizend jaar. Wellicht het oudste en zeker het beroemdste is het tapijt van Bayeux, een zeventig meter lange strook textiel met daarop geborduurd, in stripvorm maar zonder tekstballonnen, het verhaal van Willem van Normandië, veroveraar van Engeland.

Maar wat er is, getuigt doorgaans van geweldig vakmanschap en grote rijkdom: van koninklijke kleding en kerkelijke gewaden tot wandtapijten, vaandels en bedbekleding.

Textielkunst was tot ruim honderd jaar geleden vooral toegepaste kunst: vorm en voorstelling waren ondergeschikt aan de functie. Wandtapijten moesten niet alleen stichtelijke, historische of allegorische verhalen vertellen, maar ook de kou uit de stenen muren van kastelen en paleizen tegenhouden. Kleding moest niet alleen bedekken en beschutten, maar ook onderscheidend werken. Hoe rijker ze versierd was, des te belangrijker was (en is vaak nog) de drager ervan. De mantels op miniaturen van de gebroeders Van Limburg, de molensteenkragen op schilderijen van Rembrandt en tijdgenoten laten dat prachtig zien.

Ook de materiaalkeuze (bont, zijde, gouddraad) en kleur (kardinaalsrood) speelden daarbij een belangrijke rol.

De opkomst van machinaal vervaardigd textiel bracht ook een nieuwe kijk op textielkunst teweeg. Er kwam nu meer en veel goedkoper textiel op de markt en het oude handwerk kreeg een aparte status: het werd exclusief, dus duur. Daardoor nam de aandacht voor materiaal en kleurgebruik toe. Met name dessinontwerpers en kledingontwerpers die handvervaardigde stoffen gebruikten, werden meer en meer als beoefenaars van toegepaste kunst gezien. Beroemd zijn de ontwerpen uit de Wiener Werkstätte (Oostenrijk, rond 1890), uit de Arts and Crafts beweging (Groot Brittannie, 1900) en later uit de Bauhaus beweging (Duitsland rond 1925). Rond 1910 werden voor het eerst de namen van enkele kledingontwerpers gekoppeld aan het begrip textielkunst (Paul Poiret, Balenciaga)

Het werkelijk 'vrij' gebruik van textiel is pas na 1950 van de grond gekomen. Textiel werd gebruikt 'om zichzelf'. Vanwege textuur, kleur, expressiviteit. Joseph Beuys bijvoorbeeld gebruikte veel ruw, grijs vilt om zijn opvattingen vorm te geven. Christo gebruikte tientallen kilometers textiel om, onder andere de Pont Neuf in Parijs en de Brandenburger Tor in Berlijn in te pakken en zo een nieuw, door niets anders te verwerklijken beeld te scheppen.

De belangstelling voor textiel als beeldend materiaal neemt nog steeds toe, mede door technische ontwikkelingen die experimenteren mogelijk maken. Bekend is de geknoopte stoel van Marcel Wanders: een stoel op basis van macramé-werk. In Nederland bezit en verzamelt het Textielmuseum in Tilburg (www.textielmuseum.nl) driedimensionale vormen van textiel. Er zijn er met een herkenbare vorm (dier, serviesgoed) en pure 'beelden', zoals een 'ademende' constructie van wol en slangen, aangedreven door een motortje.

Mythen over de held

Cees Mulder

Veel vermetels bestaat

Maar niets is vermeteler dan de mens.

Sophocles.

De vroege mens beleefde zijn wereld als structuurloos, zonder orde. Een wereld waarin het toeval regeert. In die sfeer ontstaan de mythen als zingevingssystemen.

Ik heb in de Nieuwsbrief van 14/ 2/ 2006 een aantal soorten mythen benoemd. Daarnaast kunnen mythen in twee soorten van 'karakter' voorkomen, namelijk mythen van de daad en mythen met een

vermanende boodschap. Die van de daad/avontuur zijn de oudste, zij komen vanuit de Bronstijd en vroeger. In de vermanende mythen heeft de mens afgerekend met het angstaanjagende en het onbetrouwbare van de wereld der goden en monsters. Bij deze mythen zien we het begin van de humanisering van de wereld.

Maar, genoeg hierover, nu is de held aan de beurt.

De helden zijn mannen of vrouwen die op zoek gaan naar iets dat zij missen. Dit gemis veroorzaakt bij hen grote onrust. Die gedrevenheid zien we bij de heldenmythen over de hele wereld. Die onrust kan bestaan uit de vraag wie ben ik, waar kom ik vandaan, welk is mijn volk. De zoektocht kan ook in gang worden gezet door een opdracht van de goden.

Soms eindigt de tocht in het zwelgen in aardse genoegens. Gemeenlijk is een gevoel van zinloosheid het gevolg (Gilgamesh). De helden ondergaan tijdens hun tocht vreselijke beproevingen, zoals gevechten met monsters en reuzen, maar ook de beproeving van ijselijke eenzaamheid. Zij vinden uiteindelijk hun doel, maar besluiten dan om terug te keren naar hun volk om met hen hun vondst te delen, soms betekent dit hun dood.

In de Griekse mythologie is Herakles (Hercules bij de Romeinen), de held bij uitstek, over hem is geschreven: *Hij was de vrucht uit een kortstondige relatie van de viriele Zeus met de eenvoudige Alkmene.*

Zeus' echtgenote Hera is razend om dit zoveelste overspel, daarom gaat zij het leven van Herakles beheersen, die aldus moet boeten voor de ontrouw van zijn vader. Zij geeft de jongen als slaaf aan de heerser Eurystheu. Deze geeft de jongen opdracht om twaalf werken uit te voeren, Herakles besluit om deze opdracht te volbrengen als boetedoening voor zijn vader. De twaalf werken zijn beroemd in de wereldliteratuur, in het eerste werk wurgt de held met zijn handen de monsterlijke Nemeïsche leeuw. Dit geweld gaat door tot het twaalfde werk. Hier daalt Herakles af in de onderwereld, waar hij Cerberos, het driekoppig monster dat de ingang van de onderwereld bewaakt, aanlijnt en het beest meevoert naar het daglicht. Na zijn overwinning op de hellehond kreeg hij de bijnaam Kallinikos (de zegevierende) Herakles.

Na een woest gevecht met de riviergod Acheloös verovert hij de mooie vrouw Deianeia, die hem haar hand schenkt tot een echtelijke verbintenis. Nadat Herakles de koning van Oichalia heeft overwonnen voert hij diens jonge en mooie dochter mee als buit. Deianeia ziet in die vrouw een gevaarlijke medeminnares. In haar onschuld heeft zij hem een prachtig kleed geschonken dat echter vergiftig was. Nadat Herakles dat kleed heeft aangetrokken, valt hij op de grond, kermend van de pijn. Hij merkt dat de pijn zal blijven en laat zich naar de top van een berg brengen en

geeft bevel om een brandstapel op te richten en gaat daarop in alle rust liggen.

Zeus steekt met bliksemstralen de houtstapel in brand waardoor alles wat van Heracles sterfelijk was, wordt verteerd. Dan laat Zeus een donderwolk neerdalen en zo wordt de onsterfelijke held naar de Olympos omhoog gedragen.

Dit verhaal is een schoolvoorbeeld van de mythe van de daad, bovendien heeft het oude tot zeer oude bronnen. Dit wordt afgeleid van verschillende elementen; Herakles wurgt met de handen een leeuw en op afbeeldingen zien we hem met een knots als wapen en gekleed in dierenvelen. Daarbij komt dat de verhalen zeer gewelddadig zijn hetgeen een kenmerkende eigenschap is van archaische mythen. Toch bevat dit verhaal al de kiem van wat later de vermanende mythe zal worden. Ik denk aan het tiende werk. Hierin moet Herakles vechten met de reus Antaios, een zoon van Moeder Aarde Gaia. Tijdens de worsteling wordt de reus steeds op de grond gegooid, waardoor hij in de aanraking komt met zijn moeder en daardoor steeds nieuwe krachten opdoet. Toen Herakles dit door had hield hij de reus hoog in de lucht zodat Antaios *los kwam van de aarde*, hierdoor had de reus geen kracht meer.

Deze scène is mogelijk de bron van latere mythen, ik denk aan die van Helios en Phaëtoon en die van Daïdalos en Icaros. In beide verhalen willen de zonen vliegen, los zijn van de aarde. Het zijn riskante ondernemingen, daarom bezweren de vaders hun zonen: *Houd het midden, ga niet te laag, ga niet te hoog, want dan gaat het fout.* Deze twee verhalen zijn typische voorbeelden van vermanende mythen.

Deze raad is een belangrijk element geweest in het gedachtegoed van de stoïcijnen, zo rond het begin van onze jaartelling.

Deze mythen leven voort tot in onze tijd, denk aan sommige SF-verhalen, zoals Star Track. Ik denk ook aan de stripfiguur die in de twintigste eeuw heel populair was namelijk die van Lucky Luke, die sneller schoot dan zijn schaduw.

The lonesome cowboy is een eenzaam mens. Hij zwerft over eindeloze vlakten en oer- landschappen. Hij overwint alle gevaren en is de sluwste boef te slim af. In het bordeel van elk stadje wordt hij bemind en verwend, maar hij rijdt steeds verder. Hij is de man van recht en orde, hij is de redder in de nood van de zwakke en bedreigde mens. Zijn einde is de heldendood, en niet dat van het compromis.



Naast de literatuur die ik heb genoemd in het artikel jaargang 14. no 2, 2006, heb ik geraadpleegd:

Suys-Reitsma S.J., ? , Helleens Mythos, Paris Amsterdam

Schwab G, 1973, Griekse Mythen en Sagen, Prisma boek 189

Armstrong Karin, 2006, Mythen, De Bezige Bij, Amsterdam

Botanische illustratie

Fiona Zachariasse

Vanaf 28 september presenteert het museum de tentoonstelling 'Een bloeiende passie – botanische aquarellen van Ria van Elk–van Altena'. Ria van Elk–van Altena is een van Nederlands meest vooraanstaande botanische illustratrices. Dus ter gelegenheid van deze bijzondere expositie een achtergrond verhaal over dit vak apart.

Tegenwoordig verenigt de botanische illustratie wetenschappelijke accuratesse met een gevoel voor esthetiek. Zelfs in deze dagen van computers en digitale fotografie genieten nauwkeurige geschilderde of getekende afbeeldingen nog altijd de voorkeur in wetenschappelijke plantkundige kringen. Botanische illustratie is niet nieuw natuurlijk; 150 jaar geleden was een tekening of schilderij van een plant nog de enige manier om het uiterlijk ervan te verbeelden tenzij men de plant zelf in handen had.

Het vastleggen van kennis over planten in schriftelijke vorm gaat meer dan 2500 jaar terug tot de tijd van de oude Grieken. Veel van deze teksten waren medisch van aard, dus al gauw werden er illustraties van de planten zelf aan de beschrijvingen toegevoegd, vanwege het belang van het goed kunnen identificeren van de beschreven soorten. Helaas voor degenen die deze teksten moesten gebruiken waren er in die dagen geen algemene regels over hoe je zo iets moest tekenen. De meeste

plantenillustraties waren eigenlijk onherkenbaar – er was geen schaal aangegeven en de tekeningen zelf waren relatief grof. Tot overmaat van ramp was de illustrator vaak alleen in het bezit van een beschrijving en had hij de plant zelf nooit gezien. Of de getekende weergave een beetje op de echte plant leek, hing af van hoe goed de beschrijving was!

Vanaf de 6^e eeuw van onze jaartelling zien we in sommige kruidenboeken een betere kwaliteit afbeeldingen komen, vooral de boeken die hun oorsprong hadden in het oostelijke deel van het oude Romeinse Rijk, rond Byzantium. Tegen die tijd werden ook een aantal basisbegrippen binnen het vak gehanteerd, zoals het uitgangspunt, om een plant met wortels, steel, bloemen en bladeren te laten zien (het feit dat sommige planten bloemen en bladeren juist niet tegelijk dragen werd simpelweg genegeerd). Ook waren de meeste illustraties in kleur. Dat de beschrijving van de plant en de illustratie ervan op dezelfde pagina thuishoorde (geen gegeven in vroege werken) was ook een uitvinding van die periode, net zoals het op alfabetische volgorde rangschikken van de planten.

De werken die in Byzantium werden geproduceerd waren hoogstandjes – daarna bleef het in Europa even stil. Deze boeken waren later ook weer van invloed op de Arabische handschriften die veel van de oorspronkelijk Griekse kennis overnamen en met de eigen tradities verenigden. Die handschriften kwamen vervolgens, via het Spanje van de Moren, West-Europa binnen.

Tot de Middeleeuwen vertoonde de botanische illustratie alleen maar meer van hetzelfde en bleef steken in algemeenheden wat betreft het levensecht weergeven van het onderwerp. Omdat deze werken handschriften waren, werden de tekeningen, evenals de tekst, vaak steeds opnieuw gekopieerd, wat een cumulatieve opeenstapeling van fouten door de generaties heen tot gevolg had. Er zijn natuurlijk uitzonderingen – af en toe in een oud kruidenboek kom je een tekening tegen die in zijn frisheid en accuratesse van de pagina afspat, bizar genoeg bijna altijd vergezeld door veel slordige, andere schilderijen.

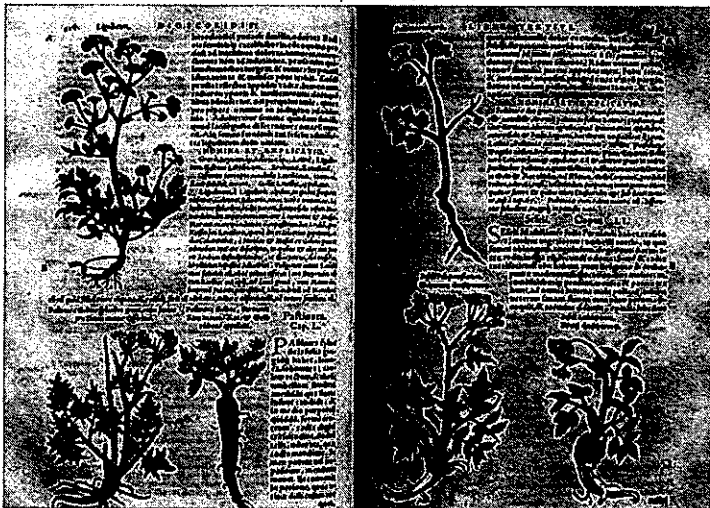
Vanaf de 14^e eeuw kwam daar verandering in. Met de aanloop naar de Renaissance veranderde er veel en kwam de nadruk meer te liggen op de levensechtheid van de afbeeldingen door het nauwkeurig bestuderen van de planten zelf. Deze vooruitgang is merkbaar niet alleen in kruidenboeken maar ook in marginalia van verluchte handschriften. Daarin worden planten op een natuurlijke wijze weergegeven (ook al zijn

er nog altijd vreemde schaalproblemen te herkennen, zoals een echtpaar dat een torenhoog viooltje in een kruiwagen aan het verplaatsen is).

De vooruitgang tijdens de Renaissance, het beste getypeerd door het zeer natuurgetrouwe schilderij van een pol gras door Albrecht Dürer uit 1503, werd helaas een beetje teniet gedaan door de introductie van de drukpers. Hoewel de drukkunst de verspreiding van boeken aanzienlijk vergemakkelijkt en gestimuleerd heeft, betekenden de grof gesneden houtblokken die ten grondslag lagen aan de illustraties helaas geen stap vooruit. Bovendien werden ze vaak tot de uiterste houdbaarheid hergebruikt, waardoor er op den duur nauwelijks meer op de pagina kwam dan een vage zwarte vlek. Wel was dit het begin van de botanische illustratie in zwart-wit. Terwijl de techniek het even liet afweten, was de langzame vooruitgang in kennis over de plantenwereld wel van enorm belang. Hoe meer men wist over de samenstelling van planten en de functie van de verschillende delen van een plant, des te beter de illustraties werden.

Het ontwikkelen van etsen en graveren loste de problemen van het houtblok op. Met beide technieken was het mogelijk om fijne lijnen en details weer te geven. Kleur werd na het drukken met de hand toegevoegd aan de platen. Vanaf het midden van de 19^e eeuw bracht lithografie de mogelijkheid om gedetailleerde gekleurde drukken te maken en een groot aantal prachtige botanische prenten, uitgegeven in boekvorm of opgenomen in tijdschriften, was het resultaat. Verdere ontwikkelingen van de drukkunst hebben deze situatie steeds verder verbeterd, maar ten grondslag daaraan ligt nog altijd een pentekening of aquarel, met minutieuze penseelstreken, vastgelegd door een wetenschappelijk kunstenaar voortbouwend op een traditie van meer dan een millennium.

Kruidenboek, uit 1549



8000 jaar textiel – de Middeleeuwen.

Fiona Zachariasse

In het vorige nummer is er gekeken naar het begin van de textielgeschiedenis. Omdat er van die millennia ver voor onze tijd relatief weinig bewaard is gebleven, was het mogelijk om de eerste 7000 jaar textielgeschiedenis in één keer te overzien. Daar komt verandering in vanaf de Middeleeuwen – vanaf de 5^e eeuw van onze jaartelling komt de ontwikkeling van textielkunst en technieken in west Europa in een stroomversnelling.

Als een van de belangrijkste oorzaken daarvan kunnen we de volksverhuizingen, beschouwen, waardoor textieltechnieken en -tradities uit het nabije Oosten (bijvoorbeeld Byzantium) naar het Westen kwamen. Het gebruik van zijde nam toe en er werd een aantal gecompliceerdere weefbindingen ontwikkeld. Ook was het het begin van de toepassing van gouddraad in weefsels – in West-Europa gebeurde dat voornamelijk langs de randen van kledingstukken en wandkleden.

Naast het verfijnen van weeftechnieken en -producten (o.a. weefgetouwen zelf) rond het jaar 1000, bereikte borduurwerk in dezelfde periode een voorheen ongekend hoog niveau. Borduurwerk in de middeleeuwen werd uitgevoerd door zowel vrouwen als mannen, maar mannen kregen er vaker meer voor betaald! Veel van dit werk werd professioneel vervaardigd met zijde en edelmetaal op een (dure) zijden ondergrond. Het meest bekende type is *Opus Anglicanum* of Engels werk, dat in grote hoeveelheden in Londen werd gemaakt voor de kerkelijke markt op het vasteland. Voorstellingen van verhalen uit de bijbel omringd door planten- en bloemenranken, met heel gedetailleerde kleurschakeringen waren kenmerkend voor de stijl. De paus stuurde regelmatig kopers naar Engeland om de beste stukken voor zichzelf uit te laten zoeken. Omdat dit werk vaak in kerken en adellijke families terecht kwam is er verhoudingsgewijs relatief veel van bewaard gebleven.

Ondanks de rijkdom en schoonheid van *Opus Anglicanum*, is het meest bekende borduurwerk uit de middeleeuwen toch vervaardigd van eenvoudige materialen – linnen en wol. Dit is het befaamde wandtapijt van Bayeux, een borduurwerk 50 cm breed en nog steeds 70 m lang (er zijn een paar meter verloren gegaan). Het wandtapijt werd eveneens in Engeland vervaardigd, kort nadat Willem de Veroveraar Engeland in 1066 had veroverd. Het borduurwerk vertelt, met meer dan 600 levendige

figuren en meer dan 200 paarden, naast gebouwen, andere dieren, bomen e.d. het verhaal van de invasie en de periode net daarvoor.

Apostelen, voorbeeld van Opus Anglicanum



Dit narratieve borduurwerk past in een lange traditie van zulke werken, of geweven of geborduurd, uit Scandinavische landen. Er zijn beschrijvingen van zulke kleden elders, maar alleen dat van Bayeux is bewaard gebleven. Hoogst waarschijnlijk heeft dit veel te maken met het eenvoudige materiaalgebruik. Rijkere kleden en kledingstukken werden gerecycled – goud en zijden draden werden

eraf gehaald en hergebruikt. Dit gebeurde o.a. met de kleding van de Engelse koning Hendrik VIII in het midden van de 16^e eeuw. In de inventaris van zijn paleis staat genoteerd dat zijn kleren meer dan 7 pond gewicht aan goud hadden opgeleverd voor hergebruik. Dit is een van de redenen dat schilderijen ook een belangrijk bewijs vormen van de ontwikkelingen in de textielkunst, zeker wat kleding betreft.

De Middeleeuwen is ook de tijd van de opkomst van kant – vanaf de late 15^e eeuw werd kant vervaardigd in Italië en werd het al gauw een belangrijk materiaal voor adellijke kledingaccessoires. Hoe fijner en witter hoe beter, en in die jaren van niet zo geweldige hygiëne was het feit, het kant wit te kunnen houden, op zichzelf al een statussymbool geworden.

De middeleeuwse hoogstandjes van textiel in West-Europa waren nog grotendeels puur handwerk – alles werd met de hand gemaakt, behalve de stoffen, die voor de ondergrond gebruikt werden. Die werden op nog vrij eenvoudige getouwen geweven. Dit betekende dat rijkversierde stof dan ook alleen voor de rijken was weggelegd. Het betekende ook dat op het niveau van de boerenfamilies de meeste middeleeuwen nog zelfvoorzienend waren in textiel, gemaakt van eigen vals en wol. Dat zou totaal gaan veranderen met de komst van de industriële revolutie, die een omwenteling in textielfabricage en -gebruik teweegbracht bracht, die tot in de 21^e eeuw doorwerkt.

In 2007 herdenken wij het feit, dat 300 jaar geleden Carl von Linné (Carolus Linnaeus) werd geboren. Wie was deze man? Deze in het Zweedse Råshult geboren medicus en bioloog heeft met zijn naamgevingssysteem structuur gebracht in de planten- en dierenwereld. Zijn uitspraak was 'God schiep de natuur, Linnaeus heeft haar geordend'. Vanaf het begin leek het er al op dat hij botanicus zou worden. Zijn vader was gek op tuinieren en zijn tuin in Råshult werd beschouwd als de mooiste tuin van Zweden. Feit is, dat de belangstelling voor planten er bij Carl al vroeg in zat. Amper vier jaar oud, raakte hij zeer gefascineerd door de namen van de bloemen waarover zijn vader sprak. Vanaf dat moment wilde hij de naam weten van elke bloem die hij had geplukt. De school vond hij eigenlijk maar niets, met uitzondering van natuur- en wiskunde. Hij stond op school al bekend als 'de kleine plantkundige'.

Opleiding.

Na zijn eerste schoolopleiding werd van Carolus verwacht dat hij, als de oudste zoon, zijn vader als dominee zou opvolgen. Maar de jonge Carolus had geen zin in een theologiestudie. Volgens zijn docenten paste een studie medicijnen (vooral een studie van geneeskrachtige planten), beter bij hem. En zo vertrok Linnaeus in 1727 naar Lund om een medicijnenstudie te gaan volgen. Omdat deze universiteit hem niet beviel verhuisde hij naar Uppsala in de buurt van Stockholm om daar college te gaan lopen. Daar lag ook de oudste, in 1655 door Olof Rudbeck sr. aangelegde botanische tuin van Zweden, die echter in 1702 grotendeels door brand was verwoest. Carolus was veel in deze tuin te vinden. Een van zijn professoren had hem gevraagd het aanschouwelijk botanisch onderwijs in deze tuin op zich te nemen. Hoewel hij pas 2e jaars student was, werden zijn colleges niet alleen druk bezocht, maar waren zij ook erg populair.

Naamgeving.

De "Rudbeckia" is door Linnaeus vernoemd naar zijn voormalige professor. Ook veel andere collega's en vrienden eerde hij in plantennamen.

Carolus Linnaeus is vooral bekend geworden door zijn catalogus "Systema naturae", waarin hij de natuur op eenvoudige wijze indeelde. Alle planten, dieren en mineralen kregen twee Latijnse namen. De eerste naam gaf het geslacht aan en de tweede naam de soort. Zo kwam er een

eind aan de verwarrende naamgeving die in elk land, zelfs in elke streek, weer anders was.

Promotie.

Voor zijn promotie reisde Linnaeus naar Nederland. In het toenmalige universiteitsstadje Harderwijk werd hij al na één week benoemd tot doctor in de medicijnen. Er ging in die tijd een liedje rond met de tekst: Harderwijk is een stad van negotie, men verkoopt er bokking, blauwbessen en bullen van promotie. Linnaeus, echter heeft zijn proefschrift niet gekocht. Hij had een dissertatie over malaria meegebracht uit Zweden en heeft deze op 23 juni 1735 in Harderwijk verdedigd.

Linnaeus zou drie jaar in Nederland blijven. Hij schreef in die tijd diverse botanische boeken en had contact met wetenschappers van naam en faam.

Huwelijk.

Na deze tijd keerde Linnaeus terug naar Zweden. Hij trouwde in 1739 met zijn geliefde Sara Lisa, die hij voor zijn vertrek naar Nederland had leren kennen. In 1741 schonk zij hem een zoon. In dat jaar werd Linnaeus ook benoemd tot professor in Uppsala. In totaal kregen zij vijf kinderen, één zoon en vier dochters.

Levend lesboek.

Het eerste wat Linnaeus deed, na zijn benoeming tot professor in Uppsala, was het restaureren van de botanische tuin. Er waren nog maar 300 van de 1800 plantensoorten over. Maar het duurde niet lang of er stonden alweer 2000 planten keurig gerangschikt volgens zijn eigen systeem. De tuin fungeerde daarna als een soort levend lesboek met hoofdzakelijk medicinale planten. Bij deze tuin hoorde een vervallen huis. Dit werd opgeknapt en het gezin Linnaeus heeft daar tot de dood van de grote meester in 1778 gewoond. Tegenwoordig is dit huis een museum met meubels en huisraad van de familie. Interessant zijn de insectenkast, de medicijn-kast, het herbarium en de secretaire van Linnaeus.

Het ontwerp van tuin en orangerie is van de Zweedse architect Carl Hårleman. In de moerasvijver groeit de favoriete bloem van Linnaeus, het bescheiden linnaeusklokje (*Linnaea borealis*). Hij zag het bloempje tijdens een reis naar Lapland. Hij wilde het naar zichzelf noemen maar zoiets doe je als botanicus natuurlijk niet zelf. Dus zoek je een collega die dat voor je wil doen. En zo geschiedde. Vriend en botanicus Gronovius wilde dat wel. Zelf voegde Linnaeus de tweede naam 'borealis' toe, wat

betekent: uit het noorden afkomstig. Zie je Linnaeus op portretten, dan zie je hem vaak afgebeeld met dit bloempje.

Verslag Elfde Dag van het Romeinse Aardewerk in Nijmegen.

Jacques Rommens

Op vrijdag **25 mei** kwamen circa 150 archeologen en belangstellenden in Nijmegen bijeen om zich te verdiepen in Romeinse archeologie. Om te luisteren, om zelf een korte lezing te geven. Langzamerhand heeft deze traditie in Nijmegen een vertrouwde plek gekregen. Deelnemers waren afkomstig uit Nederland, België en Duitsland. De organisatie was in handen van de Faculteit der Letteren: Afdeling Griekse en Latijnse taal en cultuur van de Radboud Universiteit Nijmegen. Veertien korte lezingen passeerden gedurende de dag de revue. *Aardewerk in militaire context*, *Romeins wapentuig* en *hoofdstad en platteland* waren de drie thema's van deze dag. Elk jaar start de organisatie tijdens zo'n Romeinse Aardewerkdag met een *Haaleboslezing*. Het is een eerbetoon aan de initiatiefnemer van de Dag van het Romeinse Aardewerk: prof. J.K. Haalebos, die daar op 7 februari 1997 het initiatief hiervoor nam. In 2001 kwam prof. J. Haalebos te overlijden. Zijn opzet was, het 'Romeins archeologische erf', jaarlijks door kennisoverdracht en ontmoeting te verruimen. Door deze ingezette traditie, denk ik, plukken velen hier, op dynamische manier, de vruchten van.

Om u een overzicht van deze dag te geven:

- Jennifer Morscheiser van de Universität Trier beet de spits af met de lezing: 'Neue Forschungen zum Augusteischen Trier' (**de Haaleboslezing**)

De navolgende voordrachten werden gepresenteerd over:

Militair aardewerk 1:

- 'Net als thuis' Handgevoemd aardewerk uit de Augusteische castra op de Hunerberg (Nijmegen).
- aardewerk van Woerden-Kerkplein.
- Vroeg- Romeins aardewerk uit een nederzetting op de noordoever de Rijn; Leidsche Rijn-site Hogeweide
- Theeuurtje? Een Romeinse theepot uit Moers-Asciburgium (Duitsland).
- Karakterisatie van de aardewerkproductie te Tongeren (Belgie).

Wapens en helmen:

- Onderzoek naar dolken in Nederland.

- Dolken uit Albaniana (Alphen aan de Rijn)
- Nieuw onderzoek naar technische aspecten van de Romeinse maskerhelmen van het Kops Plateau.
- Een pre-Flavische pronkhelm uit Leidsche Rijn.

Militair aardewerk 2:

- Nederzettingen aan de limes, een aardewerkcomplex uit Huissen Loostraat-Zuid.
- Een aardewerkstort van circa 260-270 na Chr. in het Romeins castellum van Oudenburg (Belgie).

Hoofdstad en platteland:

- Leven onder de rook van militairen: aardewerk uit Poeldijk en Wateringen.
- Fresco in Oppidum Batavorum.

Vrienden van onze Stichting en vrijwilligers van MKW in Wijchen e.o. kunnen m.i. op zo'n dag kennis en contacten opdoen. Beroepsmensen (of in opleiding) presenteren dan gewoontegetrouw de lezingen.

Voor mij stond op de voorgrond: het Romeinse verhaal van 'Wijchen' e.o. zijdelings iets duidelijker te krijgen. Dat lukte natuurlijk niet. Diverse sprekers (opgravers) plaatsten hun besproken onderwerp soms in ruimer verband. Door 'graafervaringen' elders, waardoor hun conclusies genuanceerder en in een raamwerk werden geplaatst.

Een sterkere basis voor een groeiende groep belangstellenden in Wijchen e.o. en verdieping van archeologie heeft MKW m.i. *blijvend* nodig. En over de archeologische 'heg' kijken op zo'n dag is altijd waardevol; daar steek je wat van op.

Misschien een hint voor u om, na inschrijving (www.ru.nl/qltc) tel. : 024-3611972 (t.a.v. mevr. Th. Hesem) deel te nemen aan zo'n boeiende Twaalfde Dag etc. in de lente van 2008 ? Meeliften als Vriend / of suppoost van MKW met de (materiële) cultuur van de Romeinen in de Lage Landen is zeker niet makkelijk.... Maar scherven brengen toch... geluk want je krijgt er vaak en later iets 'nieuws' voor terug. Waardoor MKW, als typische schaarse archeologische cultuurdrager in Nederland (door zijn unieke landschappelijke voorgeschiedenis van Wijchen!) daar zijn voordeel mee kan doen. Laat de museumbezoeker maar ontdekken. Noblesse oblige. Ook in Wijchen. Dat adagium moeten wij gezamenlijk voor ogen houden..

Sprokkels:

Jacques Rommens

Middeleeuwse weg door sportpark Woezik.

Archeologen vinden bewoningssporen in Woezik. De karrensporen zijn nog goed te zien. Ze markeren de doorgaande weg die er vanaf de middeleeuwen tot (waarschijnlijk) in de negentiende eeuw liep over wat nu het sportpark Woezik (Wijchen-Noord: noot red.) is. Eeuwen later liggen de geulen erbij alsof de karren er pas nog reden en hun sleuven in de bodem trokken. De sporen liggen in het verlengde van de Suikerbergseweg. Archeologen graven in Woezik voor de bouwers van de brede school en het vernieuwde sportpark uit. In vijf weken moet duidelijk zijn wat er zich in de bodem bevindt. De vroegste middeleeuwse sporen die archeologe Kiki van Heijst vond, dateren uit de Karolingische tijd. In een opgravings put, vond ze crematiegraven uit de ijzertijd (vanaf 800 voor Christus tot de Romeinen). Het zijn kuiltjes met daarin crematieresten, zonder omhulsel, zoals een pot. Er is praktisch geen Romeins materiaal gevonden. Wel is er over het opgravings terrein veel vuursteen gevonden uit de steentijd. Dat betekent dat Woezik al duizenden jaren voor Christus een plek was, waar mensen woonden.

Bron: De Gelderlander 13 mei 2007

Ruiterhelmen als afschrikking

Romeinse ruiterhelmen met gezichtsmasker van museum Het Valkhof blijken ook een *strategische functie* te hebben gehad. Dat heeft onderzoek uitgewezen. De ruiterafdelingen lagen aan de grenzen van het Romeinse rijk om strijd te leveren. Daarom zijn er relatief weinig gezichtsmaskers in Italië gevonden. Aanvankelijk werd gedacht dat de ruiterhelmen alleen voor ceremoniële doeleinden werden gebruikt omdat ze bekleed waren met zilver en fraai versierd met paardenhaar. Twee jaar is er internationaal onderzoek gepleegd aan de Romeinse helmen. Er is tot 19 november een kleine expositie aan dit project gewijd, waarbij vier helmen worden getoond; drie uit Nijmegen en een uit Xanten. Er is nog een zeer opmerkelijke vondst uit Xanten te zien: een Romeinse kruisboog. 'Er is nog nooit eerder een dergelijk exemplaar gevonden', zegt conservator Louis Swinkels. 'Uit de literatuur en van reliëfs weten we dat de kruisboog bestond. Aan de hand van het Xanten-exemplaar is nu een werkende replica gemaakt.' De boog stamt uit dezelfde tijd als de ruiterhelmen: het midden van de eerste eeuw van de jaartelling. Uit het onderzoek is vast komen te staan dat de helmen op een speciale manier uit acht dunne lagen ijzer werden gesmeed, waardoor het zeer hard is geworden. Met de replica kruisboog uit Xanten is op verschillende soorten

metaal geschoten. Het achtlaags ijzer van de ruitershelmen blijkt het beste bestand tegen de kruisboog. Modern metaal liep schade op. Musea in Bonn, München, Mannheim en een ijzergieterij in Aken werden ingeschakeld bij het project. Ze onderzochten ook de haarversiering (paardenhaar) op de helmen. Het hoogwaardige zilver waarmee de gezichtsmaskers van de helmen werden bekleed, was industrieel vervaardigd en werd in platen verkocht. De ruitershelmen werden op maat gemaakt. De ruitersafdelingen vormden binnen het Romeinse leger een elite-eenheid. Ze zagen er zeer imposant en afschrikwekkend uit met hun maskers.

Bron: De Gelderlander. 8 juni, 2007

Aankoop vervloekingstafel

Nijmeegs museum het Valkhof heeft een unieke Romeinse vondst uit Bodegraven aangekocht. Het is een loden plaatje van 17 centimeter bij 7,5 centimeter met daarop aanvankelijk onleesbare teksten. Het plaatje werd in 2000 bij Bodegraven gevonden door een particulier. In de Romeinse tijd was daar een klein kampement met Romeinse soldaten gelegerd. Onderzoek heeft uitgewezen dat het om een voor Nederland unieke vondst gaat. Het is een zogeheten '*vervloekingstafel*' met daarop 21 namen van soldaten die iets vreselijks werd toegewenst. De tekst is door wijlen professor dr. J.K. Haalebos van de KUN ontcijferd. Hij ontdekte het woord *Avern* dat hij in verband kon brengen met *Avernus*, een naam die de Romeinen gebruikten voor de onderwereld. Uit de 21 namen heeft hij kunnen concluderen dat een deel van de soldaten uit het Donagebied afkomstig was, maar ook uit Spanje en andere Mediterrane streken. Dat kan tot onderlinge spanningen hebben geleid. 'Mogelijk zijn er eigendommen gestolen', zegt Louis Swinkels, conservator archeologie van museum Het Valkhof. Als het niet duidelijk was wie ervoor verantwoordelijk was en je kon juridisch geen gelijk krijgen, dan werden de goden aangeroepen om de verantwoordelijken te straffen. En dat gebeurde met een *vervloekingstafel*, die in de grond gestopt werd om de vervloeking te laten uitkomen. Er moeten er vele zijn geweest, maar er is er nooit eerder een gevonden. Het ontbreken van deze archeologische vondsten in Nijmegen hangt samen met de bodemstructuur. In Bodegraven waren de omstandigheden gunstig; luchtdicht verpakt in de kleigrond. In Nijmegen zou een loden rol heel snel vergaan door corrosie. Na het overlijden van prof. Haalebos heeft een leerling van hem het onvoltooide verhaal kunnen afmaken. Er is een publicatie aan gewijd in het AWN-vakblad: *Westerheem*. Drie regels van de tekst konden nog niet worden ontcijferd. De *vervloekingstafel* is nog tot 19 november in het Valkhofmuseum te bezichtigen.

Bron: De Gelderlander, 21 juni 2007

Oude graven langs A73

Boxmeer - Archeologen die tussen de A 73 en Beugen in de bodem van Sterckwijck aan het graven zijn, ontdekken de laatste dagen steeds meer sporen van nederzettingen en van graven. De graven dateren van ongeveer 1.500 v. Chr. tot 500 jaar daarna. Mevr. Prangma, archeologe van het ADC: " De sporen van nederzettingen die we nu ontdekken zijn niet wereldschokkend. Maar de combinatie van én zoveel graven én nederzettingen maakt dit graafwerk heel bijzonder. Zoiets geeft een compleet beeld van een toenmalige samenleving."

Bron: De Gelderlander, 25 juli 2007

Romeinse graven in Nijmegen

Archeologen die de plek onderzoeken waar een parkeergarage voor de St. Maartenskliniek moet komen, hebben tien tot twintig Romeinse graven (eerste eeuw n. Chr.) ontdekt. Daaronder bevinden zich voor Nederland redelijk zeldzame 'brandstapelgraven', de zogeheten *bustum*. In deze streek vind je die bijna niet, maar hier liggen er zeven of acht bij elkaar. Aan de Middellandse Zee was deze vorm van begraven gewoner. De vondst is boven verwachting. Munten, scherven aardewerk, spijkers maar ook een fibulae, voorzien van gouddraad. Dat hier Romeinse resten lagen was bekend, maar niet dat ze nog zo goed intact waren'.

Bron: De Gelderlander, 8 augustus 2007

Huis Wylerberg, de witte villa in Beek

Ter gelegenheid van de open monumentendagen kreeg een 'select' gezelschap de gelegenheid om dit 20^e eeuwse monument op 8 en 9 september te bezoeken.

Het huis op de Wylerberg, ooit Duits grondgebied, werd gebouwd door de fabrikantendochter Marie Schuster- Hiby in de jaren twintig van de vorige eeuw. Zij was bevriend met Helène Müller, die het landhuis op de Hoge Veluwe liet bouwen. Door haar reizen kwam zij in contact met architecten als Gropius en Bartning, die de basis legden voor de expressionistische stroming in de Duitse architectuur, bekend als het 'Bauhaus' in Weimar. We vinden dan ook allerlei elementen van deze stroming terug in deze door Bartning ontworpen villa, zoals de grote muziekzaal met plafond in stucwerk, de bijzondere lichtinval dankzij de grote vensters aan de noordzijde, de geïntegreerde mozaïeken en plafonds. Het huis werd in 1965 aangekocht door de Nederlandse Staat en is nu als kantoor in gebruik bij een aantal organisaties. Door verbouwingen is aan het geheel nogal wat afbreuk gedaan en het huis maakt nu zelfs een enigszins

vervallen indruk, terwijl dit voorbeeld van expressionistische architectuur toch een beter lot verdient.

Bron: Op zoek naar plaatsen van inkeer en moderne architectuur, monumentendagen 2007

PAS VERSCHENEN

Een Bataafse gemeenschap in de wereld van het Romeinse rijk, uitgeverij Matrijs, ISBN 9789053453322

Opgravingen bij Tiel zijn bron voor een reconstructie van het dagelijks leven in de Tielse Passewaaij in de tijd van de Bataven. De gemeente Tiel gaf in 2002 opdracht voor een populair wetenschappelijk boek. Het gaat om de belangrijkste vindplaats van de Bataven in Nederland. Twee Bataafse nederzettingen en een compleet grafveld met duizenden goed geconserveerde voorwerpen vormen de oogst van ruim tien jaar graven nabij Tiel. In het toegankelijke boek komen o.a. aan bod: het wonen in stalboerderijen, voedselproductie, oude rivierlopen en de verhouding tussen de Bataven en de Romeinse bezetters. Aandacht krijgen vooral het dagelijks leven, gebruiksvoorwerpen, religie en grafgraven. Er ligt nog een derde nederzetting, die niet is blootgelegd, maar bewust met rust wordt gelaten voor komende generaties. Het boek werd op 24 mei gepresenteerd.

Musea:

Stichting Museum voor vlakglas- en emaillekunst

Marktstraat 22, Ravenstein.

Openingstijden: zaterdag en zondag 11 -17 uur, dinsdag tot en met vrijdag 13- 17 uur.

Jos Melchers, 40 jaar emailleren, tot 30 december

De expositie biedt een overzicht van het werk van Dr M. Jos Melchers uit Oss, die zich heeft gespecialiseerd op emaille cloisonné. Hij werkt met een klein oventje, zodat zijn emailles zijn samengesteld uit een groot aantal kleine koperplaatjes, die met zeer fijn gedetailleerde tekeningen geëmailleerd zijn. Hij laat zich inspireren door de natuur, muziekstukken en religieuze onderwerpen.

Internationale tentoonstelling van sieraden met emaille. 7 okt.- 30 dec.

Nationale en internationale edelsmeden, emailleurs en juwelenontwerpers tonen op uitnodiging van het museum hun werk.

Kunstenaarsinitiatief 'De nieuwe gang'

Kloosterstraat 7, Beuningen.

Openingstijden: vrijdag 17-21 uur, Zaterdag/zondag 12-17 uur.

Van 2 sept.- 14 okt.: Babette Degraeve en Cor Litjens exposeren beelden in de gang van het 'Klooster'.

Museum Het Valkhof

Kelfkensbos 59, Nijmegen

Seventies in Nijmegen, tien creatieve aksiejaren, 1 sept-6 jan 2008

De tentoonstelling brengt de 'seventies' in beeld aan de hand van affiches, foto's, kleding, krantenartikelen enz.

De bomen van Lücker, 22 sept- 10 febr. 2008 in de Galerij en het prentenkabinet

Schilderijen, tekeningen en etsen.

Achter het zilveren masker

Romeinse helmen; kleine tentoonstelling over Romeinse ruitershelmen nog tot 19 november te zien.

www.museumhetvalkhof.nl

Museum Jan Cunen

Molenstraat 65, Oss

Depotruimers, museum in bedrijf. 6 aug.- 27 jan. 2008

Als de depots van een museum verbouwd worden, zullen deze ontruimd moeten worden.

Dit is het geval in Oss. De tentoonstelling laat zien wat er komt kijken bij het beheren en behouden van een museale collectie in het algemeen en in het bijzonder bij een verhuizing van een dergelijke collectie.

Streekmuseum Tweestromenland

Past. Zijlmanstraat 3, Beneden Leeuwen

Openingstijden: zond., dinsd., woensd. 13.30- 16.30 uur

Klei voor gebakken steen- en pannenfabricage. 8 sept.- 19 febr. 2008

Overal in het rivierengebied hebben steen- en pannenbakkerijen gestaan. Er zijn er nog maar enkele van over. De expositie gaat over het ontstaan en de ontwikkeling van deze ovens. Er is nog zoveel oud materiaal, dat er een beeld geschetst kan worden over het wel en wee op de steenfabrieken.

De Nieuwe Kerk

Amsterdam

Held, te zien tot 12 nov.

De tentoonstelling draait om helden, heldendom en heldenverering in Nederland met als uitgangspunt: zonder verering geen held. Bekijk ook de website en creëer je eigen held:

www.nieuwekerk.nl

Hermitage Amsterdam, Nieuwe Herengracht 14,

Art Nouveau, tijdens de laatste tsaar, van 13 oktober t/m 5 mei 2008

ledere dag open van 10.00 tot 17.00 uur.

De open monumentendagen waren dit jaar gewijd aan monumenten van de 20^e eeuw. Wie de smaak te pakken heeft gekregen kan in de Hermitage Amsterdam nog gaan genieten van de 'nieuwe kunst', beter bekend als 'Art Nouveau', die opkwam aan het begin van diezelfde 20^e eeuw. de Russische tsaren legden een uitgebreide kunstverzameling aan. De Jugendstil, de Wiener Sezession en de Nouveau Art stonden in Sint-Petersburg hoog in de belangstelling aan het begin van de vorige eeuw en dat gold ook voor het laatste tsarenpaar, Nicolaas en Alexandra. In de Hermitage aan de Amstel is een bijzondere tentoonstelling te zien van de mooiste voorbeelden uit de Franse en Russische Art Nouveau. Centraal staat de spectaculaire glaskunst van Emile Gallé en de gebroeders Daum.

Volgend nummer:

De volgende Nieuwsbrief verschijnt in december 2007

Kopy inleveren voor 15 november 2007.

Museum Kasteel Wijchen

Kasteellaan 9 Wijchen

Postadres: postbus 189, 6600 AD Wijchen

Tel: 024 6424744

Contact@museumwijchen.nl

Website: www.museumwijchen.nl

OPENINGSTIJDEN:

Vrijdag van 11.00 uur tot 17.00 uur

Zaterdag/zondag van 13.00-17.00 uur